

A ROMÁN NYELVŰ IRODALOM HUSZONÖT ÉVE VAJDASÁGBAN

Az elmúlt 1971-es év folyamán ünnepeltük meg Pancsován (a Libertatea Kiadóvállalat mai székhelyén) és Versecen (a román nyelvű könyvkiadás előző székhelyén) a jugoszláviai román nyelvű irodalom 25. évfordulóját.

A megemlékezés alkalmi ünnepekkel kezdődött. 1971. november 18-án a Libertatea Kiadóvállalat és a Lumina c. folyóirat szerkesztősége Pancsován ünnepi ülést tartott. Az ülést *Paia Blagoe*, a Libertatea kiadói tanácsának elnöke nyitotta meg. Üdvözölte a megjelent vendégeket, akik között ott volt Vasile Şandru, a Román Népköztársaság belgrádi nagykövete, a temesvári Orizont, valamint a craiovai Ramuri c. folyóiratok szerkesztőségeinek képviselői és mások. Az említett folyóiratokkal a Lumina már évek óta együttműködik, és hasznos tapasztalatcserét folytat. A munkaelnökségben helyet kaptak a Lumina eddigi főszerkesztői, kiemelkedő írók és a folyóirat munkatársai. Az ünnepi ülés vendégei voltak még a vajdasági irodalmi folyóiratok (köztük a Híd és a Novi život) képviselői, és a közéleti és politikai személyiségek.

A Lumina huszonöt éves múltjáról, valamint a vajdasági románok irodalmának fejlődéséről *Ion Bălan*, a folyóirat jelenlegi főszerkesztője számolt be. A referátum felidézte a szervezett irodalmi tevékenység kezdeteit a felszabadulás után, külön kiemelte az 1946-os évet mint jelentős fordulópontot. 1946 augusztusában ugyanis Kuštiljban egy irodalmi esten alakult meg a Lumina Irodalmi Kör, amely feladatául tűzte a Lumina c. irodalmi és művelődési folyóirat kiadását, amit az 1947. január 12-én Versecen megtartott első évi közgyűlés el is fogadott, és amivel a folyóiratot formálisan is megalapították. Ezt megelőzően azonban már 1946 áprilisától a Versecen megjelenő Libertatea c. folyóirat havi irodalmi mellékleteként megjelent a Libertatea literarā, ami tulajdonképpen a Lumina elődje volt. A folyóiratot és az irodalmi mellékletet Vasko (Vasile) Popa, a neves jugoszláv költő szerkesztette. Még 1947 nyarán megjelentek az első eredeti román nyelvű verseskötetek is (Mihai Avramescu, Ion Bălan, Radu Flora). Ezeket követi több más gyűjteményes kiadvány, valamint újabb írók és költők jelentkezése. A fejlődési folyamat a mai napig is tart. A Vajdasági Írószövetségnek jelenleg hét román tagja van, és majdnem félszáz olyan személyt tartunk nyilván, akik alkalmi vagy állandó irodalmi tevékenységgel foglalkoznak. Legfontosabb azonban az a tény, hogy

a Lumina irodalmi folyóirat 1947 óta folyamatosan megjelenik; 1954-ig bezárólag évenként 12, 1955-től 1972-ig évenként 6 és 1972-től kezdve évenként ismét 12 számmal jelenik meg. Ha ezeket összeadjuk, impozáns számot (200) kapunk, összesen kb. 12000 megjelent oldalon.

Az ünnepi közgyűlésen a Libertatea kiadói tanácsának egy korábbi döntése értelmében, a kiadóház igazgatója, *Aurel Gavrilov*, a Lumina volt főszerkesztőit: Vasko Popát, Mihai Avramescut, Radu Florát és Ion Bălant az „aranytoll” elnevezésű emlékdíjjal jutalmazta meg.

Másnap, 1971. november 19-én a Lumina szerkesztősége és a Vajdasági Román Nyelvművelő Egyesület irodalmi aktívája a verseci Živa Jovanović Tanítóképző nagytermében tanácskozást szervezett a folyóirat 25 éves története kapcsán, ami egyúttal Vajdaságban a román nyelvű irodalmi alkotómunka negyedszázados történetét is jelenti. Ezen a tanácskozáson 12 alkalmi beszámolót és összefoglalást olvastak fel. (Közülük tízet leköszölt a Lumina 1971. évi 6. száma.) Annak ellenére, hogy az értekezlet egész napon át tartott, a hozzászólásokra és a vitára kevés idő jutott, így ez főleg elvi síkon, általánosságokban folyt. Ezért úgy határoztak, hogy a vitát egy későbbi időpontban, külön gyűlésen folytatni kell. Megjegyezzük, hogy a megvitatni való anyag igen bőséges volt, mivel az értekezletet megelőzően — szintén az ünnepségek keretében — jelent meg Radu Flora könyve a vajdasági románok negyedszázados irodalmi mozgalmáról. (Ebben a könyvben a szerzőnek a Novi Sad-i Rádióban elhangzott előadásait szerkesztették egybe, hozzáadva a megfelelő bibliográfiát és az illusztrációs anyagot. A könyv *Literatura română din Voivodina, Panorama unui sfert de veac, 1946—1970* cím alatt jelent meg Pancsován, 1971-ben, 175 oldalon, 17 melléklettel.

A Libertatea kiadói tanácsa, a Lumina szerkesztősége, valamint a Vajdasági Román Nyelvművelő Egyesület védnöksége alatt, a Lumina kb. 30 munkatársának részvételével a novemberi értekezleten elkezdett vitát 1972. március 4-én Versecen, a Petru Albu Művelődési Egyesület nagytermében folytatták. (A vita anyagát magnetofonszalagra rögzítették, és ez a Román Nyelvművelő Egyesület évkönyveinek egyik legközelebbi számában nyomtatásban is megjelenik.)

A továbbiakban, hogy a kérdés összetettségét jobban megvilágítsuk, röviden összefoglaljuk a szerzőnek a vajdasági román irodalomról (1946—1970) szóló könyvének tartalmát, a Versecen 1971. november 19-én elhangzott referátumok és korreferátumok anyagát, továbbá a Versecen 1972. március 4-én elhangzott felszólalásokat.

Az említett könyv (amelyben a Radu Floráról szóló fejezetet Ion Bălan írta) illusztrációs anyagát a Libertatea literár irodalmi melléklet 1946 áprilisában megjelent 1. számának, továbbá a Lumina 1947 januári számának címlapja, valamint a kiemelkedőbb írók arcképei képezik. (Az írók között ott vannak azok is, akik ma már nem írnak román nyelven: Vasko Popa és Florica Ștefan; továbbá a legidősebb generációtól: Petru Șandru (szül. 1912.) vagy Avramescu (szül. 1914.) kezdve egészen a legfiatalabbakig pl. Petru Cîrduig (szül. 1952.). A bibliográfiai adatok magukban foglalják mindazoknak a román nyelven megjelent irodalmi vagy nyelvi vonatkozású írásoknak a jegyzékét, amelyek 1945-től (pontosabban 1947-től) megjelentek. A jegyzék 44 címet tartalmaz, beleszámítva azokat az irodalmi alkotásokat (színműveket, sőt regényeket is), amelyek a Libertatea c. lapban vagy a Lumina c. folyóiratban folytatásokban megjelentek.

* A másik bibliográfiai melléklet a Lumina c. folyóirat munkatársainak a jegyzéke, amelyből kiviláglik, hogy pl. az elmúlt 25 év alatt a folyóiratban több mint 70 költő verse jelent meg. (Természetesen vajdasági költők román nyelven megírt eredeti verseire gondolunk.) Prózát kb. ötven, színművet öt, tanulmányt több mint hatvan szerző írt. Mindent egybevetve impozáns számot kapunk, ami még impresszívabb vona, ha a munkatársak közreműködésének mutatóját is elkészítenénk, mert egyes szerzők úgyszólván a folyóirat minden évfolyamában több írással is szerepelnek.

A harmadik bibliográfiai melléklet a románok irodalmi mozgalmáról, a Lumina c. folyóiratról és a szóbanforgó periódus egyes íróiról szóló írások kronológiai mutatója. (Az említett írások nálunk jelentek meg, de a mutató felöleli a Román Szocialista Köztársaságban és a Magyarországon megjelenteket is; ez utóbbi csak egy írásra vonatkozik.) A mutató 300 bibliográfiai adatot tartalmaz. Nem öleli fel — ami pedig nagyon hasznos volna — a mi íróink műveinek más nyelvekre (szerbhorvára, magyarra, szlovákra, ruszinra, albánra stb.) való fordítását, valamint a külföldön (elsősorban Romániában) megjelent írásokat.

A vajdasági román nyelvű irodalomnak ebben a kis monográfiájában első-sorban a leglényegesebb dolgok szintézisét kívántuk megadni. Ez természetesen megköveteli a szelekció elvének alkalmazását, ami viszont — az egységesség kedvéért — bizonyos kisebb dolgok kihagyását jelentette. A kronológiai áttekintésből adódik, hogy ez a monográfia a vajdasági román nyelvű irodalomnak rövid története is, ami azt jelenti, hogy szem előtt kellett tartanunk bizonyos okozati összefüggéseket, továbbá az egyes jelenségek fejlődésének vonalát. És végül — noha ez látszólag ellentmond a felsorolt elveknek —, a feldolgozásnak monografikusnak is kellett lennie, vagyis ennek az irodalomnak a legkiemelkedőbb képviselői külön-külön fejezetben kaptak helyet. Külön fejezet szól a Lumina c. folyóirat, valamint a Libertatea literară c. irodalmi melléklet szerepéről a vajdasági román nyelvű irodalom születésében és fejlődésében. (Talán hiányolható, hogy nincs a könyvben részletes áttekintés — globálisan azonban jelen van — a háború előtti vajdasági román nyelvű lapokban és folyóiratokban megjelent irodalmi alkotásokról. Úgyszintén hiányoznak az Osztrák-Magyar Monarchia idejére, ill. a XIX. századra vonatkozó adatok.) Az első fejezetekben szó esik azoknak az íróknak a szerepéről is, akik ma már nem írnak román nyelven mint pl. Vasko Popa és Florica Ștefan. (Az igazság kedvéért meg kell mondanunk, hogy Vasko Popa közvetlenül soha nem írt román nyelven, de kezdeményezője és szerkesztője volt nálunk az első irodalmi kiadványoknak.) Külön-külön fejezet szól a gyermekirodalomról és az irodalmi kritikáról (amelyek közül egyik sincs sem mennyiségi, sem minőségi szempontból megfelelő színvonalon). Végül pedig külön fejezetet kaptak az ún. „paraszt költők”, akiknek tevékenységét a felszabadulás utáni első években erősen forszírozták. Innen van, hogy irodalmunkban egy egész sor ilyen költő jelentkezett, noha a legtöbbjük alkotómunkájának a színvonala nem haladja meg a folklór-költészet színvonalát. Kivételt képez Simeon Drăguța, aki már régen nem „paraszt költő”. (A naív művészetet el lehet fogadni, sőt külön iskolát is képezhet a festészetben, kevésbé a szobrászatban, de az irodalomban egyáltalán nem. Maga az a tény is, hogy ezek kizárólag csak folklór-tradícióban gyökerező verseket írtak, komplexebb prózát sohasem, ez bizonyítja az előző állításunkat.) Az utolsó fejezetet a fiataloknak, a jövő írónemzedékének szenteltük, azoknak, akik majd átveszik a maiaktól az irodalom fátylóját.

A verseci tanácskozáson, a vajdasági románok irodalmának 25 éves évfordulója alkalmából rendezett symposionon (1971. november 19-én) a bevezető referátumot *Ion Bălan*, a Lumina jelenlegi főszerkesztője készítette. Ez a beszámoló lényegében kibővített változata volt annak, amit a fent nevezett előző nap Pancsován tartott az ünnepi közgyűlésen. Az események és jelenségek történelmi áttekintésével egyidejűleg ezek értékelését is megadta, külön kihangsúlyozva a folyóirat, valamint az irodalmi mozgalom eredményeit (mert a kettő egymástól elválaszthatatlan). Ion Bălan beszámolójában külön figyelemre méltó az, amit a vajdasági román nyelvű irodalom múltjáról mondott. Vajdaságban a XIX. században (főleg Versecen) olyan tollforgatók éltek, mint Nicolae Stoica Hațeg, Nicolae Tinku Velja, Paul Jorgovici, Constantin Diakonovici-Loga és mások. Ebben a korban jelent meg Banatsko Novo Selón, ill. Pancsován a Convorbiri pedagogice (Pedagógiai beszélgetések) c. folyóirat, amelyet Ion Pop Reteganul, ismert erdélyi kultúrmunkás és publicista szerkesztett. A század első évtizedeiben Kuștilj faluban szerkesztették (és Oravicán nyomtatták) az Educatorul (Nevelő) c. folyóiratot. Közvetlenül az első világháború után ugyancsak Kuștiljban adták ki az Opınca (Bocskor) c. lapot. Pancsován néhány hetilap is megjelent, amelyek főleg a régi Jugoszlávia politikai pártjainak (elsősorban Ljuba Davidović Demokrata Pártjának) lapjai voltak. 1927-ben szintén Pancsován szerkesztették (és ott is adták ki) a Lumina c. folyóiratot, amelynek szerkesztője és kiadója Petru Balnoian Marișescu Banatsko Novo Selo-i lakos volt. A meglehetősen alacsony színvonalú folyóirat néhány szám megjelenése után megszűnt. Romulus Roman, dolovói tanító 1920 és 1925 között ugyancsak Pancsován egész sorozat ún. „népszerű kalendárium”-ot adott ki, amelyekben a népieskedő írások mellett néhány eredeti irodalmi alkotás is található. Leghosszabb életű azonban a Nădejdea (Remény) c. Versecen 1927-től 1944-ig megjelenő lap, amelynek állandó mellékleteként megjelenő kalendáriumokban több eredeti irodalmi szöveget is találunk. Hasonló mellékleteket adtak ki más időszaki vagy rövidebb életű Versecen megjelenő lapok is e század negyedik évtizedében, mint pl. a Foiaia poporului român (A román nép lapja), Biruința (Győzelem) és mások. A volt Nagybecskereken (a mai Zrenjaninban) jelent meg közvetlenül a háború előtt (1940) a Graiul strămoșesc (Ősapáink szava) néhány száma. Mindez azonban szorosabb értelemben még nem jelent irodalmat még akkor sem, ha mindezeket az írásokat egybegyűjtenénk. Irodalmunk ténylegesen és gyakorlatilag 1945-ben kezdődik, a népfelszabadító háború után megvalósult mélyreható politikai és társadalmi változásokkal és a felszabadulással.

A másik átfogó beszámolót *Radu Flora* tartotta „Irodalmunk fejlődése — egynegyed évszázad lírája (1945—1970)” címmel. Említésre méltó ebből a referátumból többek között az a statisztikai adat, mely szerint pl. a különkiadásban megjelent 20 verseskötet mellett, az elmúlt negyedszázad alatt csak a Luminában évente kb. 50 eredeti költemény jelent meg e vidék költőinek tollából, ami az említettekén kívül évente még egy kötetre való verset jelent. Költészetünk fejlődését a szerző a szorosabb értelemben vett időrend, és a művészi színvonal szempontjából vizsgálja. A kronológiai vizsgálat során számba veszi a háború előtti kiadványokban megjelent írásokat is, kimutatván a kor ún. költőinek naivitását és teljes dezorientációját, még azokban a művekben is, amikor a költőket egyéni intim hangulatok inspirálták a vers megírására. A fordulópontot az 1945-ös év jelentette. Ekkor az újonnan megjelent Libertatea

c. lapban napvilágot láttak Ion Păduraru (Ion Bălan írói álneve) éles és lázadó, gyakran Majakovszkij mintájára tördelt, verssorai.

A következő évben megjelenik az „*Irodalmi almanach*”, amelyben már megtaláljuk a későbbi neves költők verseit (Florica Ștefan, Ionel Miloș és mások), akik akkor még a verseci középiskola diákjai voltak. Az első verseskötetek 1947, 1948, 1950, 1952 és 1953-ban jelentek meg (minden évben legalább 2–3 kötet), köztük Radu Flora és Ion Bălan „Albu” c. poémája. Néhány eredeti színmű és a prózairodalom kezdetei (M. Avramescu és R. Flora regényei) fémjelezzik ezt a periódust. Utána egy átmeneti időszak következik, amelyben csak Ion Bălan novellagyűjteménye a számottevő irodalmi esemény.

A hatvanas években új költőgeneráció jelentkezik, de az igazi költői alkotómunka csak a legfiatalabb nemzedékkel, az utolsó öt évben bontakozik ki, amikor néhány új költő (Ion Flora, Petru Cîrdu, Olimpiu Baloș, Felicia Marina) tollából újabb verseskötetek jelennek meg.

Téma és stílus szempontjából a költői művekre három periódus jellemző: az első a háború utáni, deklaratív, politikailag angazsált irodalom; utána az átmeneti időszak (kb. 1955–1956 között); majd a legújabb periódus, amelyre az intim és intellektuális hang a jellemző. A közép- és legfiatalabb generáció egy részénél a metafora, a költői képek az uralkodóak (Cornel Bălică), másoknál a szabad asszociációk (Slavko Alămaian, Petru Cîrdu), míg egyesek a hagyományos stílust követik (Miodrag Miloș). Külön meg kell említenünk az ún. „parasztköltők” csoportját, akik a felszabadulás utáni első években — főleg politikai okokból — nagy publicitást kaptak. Egyesek közülük a népköltészetben gyökerező lírai versekkel jelentkeztek, ismét másoknak, mint Simeon Drăguțának, sikerült levetkőzniük ezt a modorosságot, és autentikus költői alkotásokkal gazdagították irodalmunkat.

Emil Filip „A költészet fejlődése a Lumina hasábjain, strukturalista szempontból” c. előadása tulajdonképpen az előző beszámoló korreferátuma volt. A szerző az eredetileg kitzűzött céljától — a vajdasági román nyelvű irodalom strukturalista vizsgálatától — eltérve megkísérli, hogy saját szempontjai (kritériumai) szerint jellemezze a vajdasági román nyelvű irodalmat. Lényegében a következő szempontokat emeli ki: a háború utáni költészet a proletkult irodalmi időszaka volt, és a közvetlen realitásokat tükrözte. A szerző véleménye szerint a költészetnek a tömegekhez való latszólagos közelítése élszegényítette a kifejezési eszközöket és majdhogynem a tartalmat is. Elméletének bizonyítására megemlíti a szabálytalan verssorok alkalmazását, sőt a rímek hiányát is, ami szerinte ennek a költészetnek alacsony színvonalát bizonyítja. Filip véleménye szerint a szabad versformák alkalmazása a kisebb ellenállás és a kényelmesség vonalát jelenti, ami összeférhetetlen a művészettel (költészetrel). Más alternatívát nem is említi. A beszámolót jegyzeteiből tartotta, ami bizonyos improvizációról is tanúskodik. (Egyébként itt szeretném megjegyezni, hogy Filip referátuma — a saját kérésére — meg sem jelent a többiekkel együtt a *Luminában*.) A vitára fennmaradó kevés idő ellenére ez a beszámoló élénk reagálásokat váltott ki, és éles bírálatot kapott nemcsak az idősebb generációtól, hanem a legfiatalabbaktól is (Petru Cîrdu). Tény az, hogy a sematizmus és a közvetlen politikai angazsáltság, valamint a tökéletes érthetőség nemcsak negatívumokat és gyengeségeket implikál, mert ezek között a költők között jó kifejezőkészséggel rendelkező valódi tehetségek is akadnak.

Az egyik felszólaló Njegoš-idézzel igyekezett ilyen értelmű állítását alátámasztani: „Mandušić Vuk kezében minden puska halálhozó.”

„A vajdasági román irodalom értékei” c. hosszabb fejtegetésében *Sima Petrovici* lényegében megismétli Radu Flora „*A román irodalom Vajdaságban*” c. könyvének egyes fejezeteit és álláspontjait, helyenként személyes véleményt is nyilvánít, ill. módosításokat fűz a könyvben foglaltakhoz. (Érdemes itt megjegyezni, hogy az egész értekezés lényegében erre a könyvre irányította figyelmét, a vita jórészt az abban foglaltakkal volt kapcsolatban, annak tartalmát egészítette ki, ill. egyes fejezeteit és álláspontjait világította meg részletesebben.) Az előadó által kifejtett gondolatok és szempontok közül megemlítjük mégis azokat, amelyekben pl. a „bánáti” (ahogyan ő gyakran ezt az irodalmat jelöli, a nála használatos „vajdasági” jelző mellett) román nyelvű irodalmat értékeli. Kihangsúlyozza annak folyamatos fejlődését, ami magában foglalja a szakmai csiszoltságot is. Az itt élő románok „nemzeti életének” specifikus adottsága előfeltétele az új alkotómunkának. A szerző megkísérli felfedni ennek az irodalomnak eredeti és egyéni vonásait. Kifejti, hogy az irodalom fejlődésének biztosítéka a szocialista patriotizmussal és magasfokú eszmei, társadalmi öntudattal összekapcsolt alkotószabadság, a humanizmus, a folyamatos megújulásra való képesség, az ifjú alkotók és a fiatalos lendület állandó jelenléte. Az előadó megkísérli felfedni a hiányosságokat is. Ebből a szempontból az egyes alkotások közötti nagy színvonalkülönbséget, a kevésbé időtállóságot, a kritika hiányát stb. említi, ami megnehezíti ennek az irodalomnak teljesebb kibontakozását. További megjegyzései főleg egyes írókra, ill. konkrét művekre vonatkoznak. Rendkívül sok név és cím felsorolásával igyekezett, a már ismert értékelések mellett, új, egyéni értékeléseket is adni, ami ilyen esetben nem kis felelősséggel jár.

A soron következő nagyobb lélegzetű és átfogó beszámolót *Aurel Trifu* tartotta „A Lumina általános érdekű, a művelődési étellel kapcsolatos írásai” címmel (állandóan szem előtt tartva a huszonöt éves periódust). A folyóiratnak ugyanis ez a tevékenység a másik lényeges alkotóelemét képezi, mert a lap kezdettől fogva „irodalmi és művelődési” feladatokat tűzött maga elé. A szerző azonban ezt a fogalmat még kiszélesíti, és kiter mindazokra a társadalmi, politikai és ideológiai jellegű írásokra, amelyek az elmúlt huszonöt év alatt a Luminában megjelentek. (A szerzők neveinek és az írások címeinek pontos felsorolása mellett értékelést is ad azokról — a szerzőkre nézve mindig pozitívat —, és tárgyalja az írások célszerűségét, amiről a szerkesztőségekben már előzőleg is eltérő vélemények voltak.) Felsorolja és megjegyzéseket fűz a pedagógiai, valamint a tudományos jellegű írásokhoz. (Egy időben a folyóirat lapjain ilyen írások is helyet kaptak.) Ugyanígy kommentálja a zenével, valamint a festőművészettel foglalkozó cikkeket is. Beszámolója végén pedig kiter egy szociális jelenségre, a román fiatalok korai házasságának problémájára, amivel a Lumina szintén foglalkozott. (Meg szeretnénk itt jegyezni, hogy ezt a kérdést két írónk is igyekezett irodalmi eszközökkel feldolgozni. A témával kapcsolatos pl. Mihai Avramescu *Letört ifjúság* c. színjátéka és Radu Flora *Jegyesek iskolája* c. ötfelvonásos vígjátéka.)

A művészi kifejezés irodalmi síkra való transzponálásának egyik módjával foglalkozott *Mihai Avramescu* „A gyermekek és az ifjúság szellemi, erkölcsi és esztétikai nevelésének kérdéseihez” c. előadásában. A szerző 300 címet sorol fel a román nyelvű gyermekirodalomból, amelyeknek csak egy része jelent meg a Luminában. Többségük a Libertatea, valamint az eddig kb. 300

számban megjelent Bucuria copiilor (A gyermekek öröme) c. gyermeklapban látott napvilágot. Az előadó a továbbiakban kihangsúlyozta, hogy a vajdasági román írók sokban hozzájárultak a fiatal nemzedékek szellemi, esztétikai és erkölcsi neveléséhez (felsorolja a konkrét, ismert neveket is), de rámutat arra a tényre, hogy a folyóirat és a gyermeklap hasábjain megjelennek értéktelen, konfúzus írások is olyan emberek tollából, akiknek nincs megfelelő íráskészségük. Ez a jelenség mindinkább elburjánzik, mert helytelenül úgy tartják, hogy a gyermekeknek minden fajta irodalom megfelel. A vajdasági román nyelvű gyermek- és ifjúsági irodalom valóban krízisben van, hiszen nincs is olyan írónk, aki munkálkodását kizárólag ennek a kérdéskörnek szentelte volna. A gyermekirodalom hiányát úgy igyekeztek kompenzálni, hogy a klasszikus román, a jugoszláv, valamint a világirodalomból kiadták a megfelelő műveket.

Az értekezleten elhangzott többi beszámoló különféle részletkérdésekkel foglalkozott, noha a szervezők elképzelése az volt, hogy a beszámolókkal és hozzászólásokkal felöleljék a folyóirat elmúlt huszonöt évének tartalmi és művészeti problémáinak teljes körét. Ez a célkitűzés csak részben valósult meg, mert pl. a tervezett tizenhat referátum helyett csak tizenkettő hangzott el, amelyek közül később a folyóiratban csak tíz jelent meg. *Felicia Marina* pl. arról beszélt, hogy milyen mértékben volt jelen a világirodalom a folyóirat hasábjain a szóbanforgó periódusban. Felszólalásának szövege, befejezetlensége miatt, nem került a folyóiratba. Úgyszintén a tervben volt, de nem esett szó ezen az értekezleten a jugoszláv irodalomról, ill. a jugoszláv irodalomból való fordításokról. Hasonlóképpen elmaradt a Vajdaságban élő más nemzetiségek (magyarok, szlovákok, ruszinok) nyelvén megjelent irodalmi alkotások román nyelvre való fordításának a megvitatása is. *Florin Ursulescu* azokról a vitákról számolt be, amelyek a Lumina hasábjain folytak, és amelyek közül egyesek, mint pl. Radu Flora—Florica Ștefan, Radu Flora—Moise Molcuț, Aurel Gavrilov—Traian Doban, Aurel Gavrilov—Iulian Rista és mások eszmecseréje felbolygatta a kedélyeket.

Miodrag Miloș, a Vajdasági Román Nyelvművelő Egyesület titkára az Egyesületnek a Luminában kifejtett tevékenységéről szólt. Különösen az egyesület keretében működő irodalmi alosztály aktivitására tért ki. Előadásához rendkívül érdekes bibliográfiát is csatolt. *Ileana Dorina Bulic* azokról a tudományos kutatómunkákról beszélt, amelyek a folyóirat lapjain is helyet kaptak. Konkrét és tömör előadásában felsorolta azoknak a kutatóknak a névsorát, akik a szóbanforgó tanulmányokat írták. *Todor Munteanu* az amatőrizmusról, elsősorban az amatőr színjátszásról számolt be, valamint arról, hogyan reflektálódott ez az aktivitás a Lumina hasábjain. Külön kitért a volt verseci Román Népszínház szerepére és működésére (1949—1956). Végül pedig *Iulian Rista Bugariu* „A hagyomány magva, amely erőt ad” címmel megtartott előadásában (a szimbólum, sajnos, csak a címben van jelen) a saját egyéni, mondhatnánk azt is, hogy téves következtetéseit mondta el a vajdasági román nyelvű irodalom és a mai román irodalom kapcsolatáról. (Ha megállapításait a klasszikus román irodalomra vonatkoztatta volna, az még némileg a megadott címnek is megfelelt volna.) Az előadó majdhogynem az egész vajdasági román nyelvű irodalmat — nemcsak a kifejezési eszköz szempontjából, de tematikusan is — a mai román irodalomhoz kapcsolta. Kiindulópontja a nyelv, amely szerinte a döntő kapocs a két irodalom között.

Ezek voltak a Lumina és a vajdasági román nyelvű irodalom negyedszázados évfordulójára Versecen megrendezett tanácskozás beszámolóí és felszólalásai. Mivel a tizenkét beszámoló felolvasása a teljes napi tanácskozási időt lefoglalta, a vitára már nagyon kevés idő maradt, így hát a szokványos megállapításokon kívül ez az értekezőlet semmi újat nem mondott ki, kivéve azt az élehangú reagálást, amit Emil Filip és részben Iulian Rista Bugariu álláspontjai váltottak ki. A vitát lényegében elnapolták, amit később, 1972. március 4-én ugyancsak Versecen folytattak. Ezt a második értekezőletet is a Libertatea kiadói tanácsának, a Vajdasági Román Nyelvművelő Egyesület és a Lumina szerkesztőségének védnöksége alatt tartották. Az értekezőleten írók, politikai, társadalmi és művelődési dolgozók, továbbá a folyóirat munkatársai és sok verseci középiskolás diák vett részt.

Íme néhány felszólalás, ami ezen a munkajellegű értekezőleten elhangzott. A vitaindító bevezetőt a Vajdasági Román Nyelvművelő Egyesület irodalmi alosztályának elnöke és a Lumina felelős szerkesztője, *Ion Bălan* tartotta, aki felhívta a figyelmet, hogy tíz évvel ezelőtt éppen március 4-én alakult meg Versecen a Vajdasági Román Nyelvművelő Egyesület. A bejelentést az értekezőlet résztvevői tapssal üdvözltek. Ezt követően ismételen kitért a Lumina huszonöt éves múltjának rövid ismertetésére, a folyóirat fejlődésének legkiemelkedőbb szakaszaira, a sikerekre és eredményekre, de a hiányosságokra is, amelyek azonban a nyilvánvaló eredmények árnyékában maradnak. *Traian Doban* verseci tanár, aki a folyóirat indulásának első éveiben szorgos munkatársa volt a lapnak, és aki néhány figyelemre méltó prózai írással is jelentkezett, a folyóirat életének korábbi szakaszairól emlékezett meg, összehasonlítva azt — különösen technikai szempontból — a mai folyóirattal. Külön kihangsúlyozta a rendkívüli nagy fejlődést, valamint azt az állandó segítséget, amelyet a Lumina a fiatal írónemzedéknek kell hogy nyújtson. Beszelt még a folyóirat felépítésének komplex voltáról és végül a szerkesztőség és a munkatársak kapcsolatáról. *Felicia Marina (Muntean)* a folyóirat új profiljáról és a grafikai megoldásokról szolt, amelyek szerint „európai színvonalon” vannak. Megemlítette a folyóirat havonkénti megjelenésének kilátásait. A szerkesztőség és a fiatal munkatársak kapcsolatának feljavítása céljából új rovat megindítását javasolja „A szerkesztőség postája” vagy a „A folyóirat műhelye” címmel, ami tulajdonképpen a kezdő írókkal való eszmecsereét szolgálná az irodalmi alkotómunkába való bevezetés céljából. Végül néhány ajánlatot tett a fiatalok rovatával kapcsolatban. *Aleksandru Căcoveanu* grafikus, aki a folyóiratban néhány prózai írásával is jelentkezett, bíráló megjegyzéseket tett a folyóirat legújabb számának grafikai megoldásaira. Hasonlóképpen bíráló hangon szolt egye megjelent írásokról is (Slavco Almăian: *Papírból való éjszaka*). *Florin Ursulescu* felszólalásában az előző értekezőleten elhangzott referátumokkal foglalkozott. Sima Petrovici és Iulian Rista Bugariu álláspontjaival szállt vitába. Kifogásolta azt is, hogy a folyóirat hasábjain a falu egyáltalán nincs jelen, pedig a bánáti román lakosság zöme falun él. *Ileana Dorina Bulic* véleménye szerint a folyóiratban többet kellene foglalkozni a hazai és a külföldi kulturális eseményekkel, és reméli, hogy ezt a mulasztást pótolni fogjuk, ha a folyóirat rendszeresen havonként megjelenik. *Ion Marcoviceanu* felveti a vajdasági román nyelvű irodalom és az anyaországi irodalom kapcsolatának kérdését. Annak a véleményének adott kifejezést, hogy a mi íróink specifikus életkörülmények között alkotnak ugyan, és mindenképpen speciális helyzetben vannak, de a hovatarozás kér-

dését egyáltalán nem volna szabad feltenni, legalábbis nem lehet megkérdőjelezni. Végül a folyóiratban jelen levő fordítói munkáról beszélt, különös tekintettel a Vajdasági Fordítók Egyesületének megalakításával kapcsolatos vitákra. *Petru Ardelean Rista* a fiatalok részvétélét elemezte a folyóiratban, valamint az ezzel kapcsolatban felmerült problémákat. Erélyesen követelte a fiatal alkotók műveinek szélesebb körű publikálását. *Gligor Popi* megjegyezte, hogy a Lumina mindig általános érdekű folyóirat volt, amit ő igazoltnak is lát. Véleménye szerint a folyóiratból hiányzik egy állandó pedagógiai rovat, és felsorolja mindazokat a pedagógiai folyóiratokat, amelyek a múltban nálunk román nyelven megjelentek. *Aurel Trifu* a folyóirat általános profiljáról beszélt, kihangsúlyozva annak kulturális szerepét a múltban, valamint a jövőben is. Ő is a fiatal alkotók munkáinak megjelentetéséért szállt síkra, és — amiről az utóbbi időben mind több szó esik — az ifjú nemzedék egy új folyóiratának megindítását javasolja. *Radu Flora* felszólalásában kísérletet tett, hogy meghatározza a hazai román nyelvű irodalomnak a romániai irodalomhoz való viszonyát. Véleménye szerint az előbbi — minden fenntartás nélkül — a jugoszláv irodalomhoz tartozik, nemcsak tematikailag, hanem kifejezési eszközeiben is (a kifejezési eszközökön nem nyelvi, hanem művészi szempontokat ért). Szólt még a folyóirat egyéb kérdéseiről, különösen a havonkénti megjelenés lehetőségeiről. Ami a fiatalok alkotásainak a lapban való megjelenését illeti, azt a meggyőződését fejezte ki, hogy a múltban is mindig lehetővé tették a fiatalok érvényesülését, de természetesen meghatározott kritériumok alapján.

A vitában, amelyben még mások is részt vettek (a többek között Ion Tăpălagă szövetségi képviselő is), sőt egyesek többször is szót kértek; főleg az 1971. november 19-én megtartott ülés referátumait és felszólalásait egészítették ki. Az egész vita főleg a Lumina c. folyóirat szerepével és helyzetével, ill. a vajdasági román nyelvű irodalommal, annak értékelésével volt kapcsolatban.

Úgy véljük, hogy az eszmecsere eredményes volt, és — az 1958 áprilisában Alibunaron megtartott tanácskozással együtt — átfogó képet adott a vajdasági román nyelvű irodalom fejlődéséről és eredményeiről.